

Recenzja osiągnięć dr Marty Marchlewskiej związanych z postępowaniem habilitacyjnym,
którego głównym tematem jest cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych

zatytułowany:

„Narcyzm indywidualny i kolektywny, a funkcjonowanie społeczno-polityczne człowieka”

Informacje ogólne

Dr Marta Marchlewska obroniła swoją pracę doktorską w listopadzie 2017 roku i od tej pory jej głównym miejscem pracy jest Instytut Psychologii Polskiej Akademii Nauk, gdzie od 2018 roku jest zatrudniona na stanowisku adiunkta i jednocześnie kieruje Laboratorium Poznania Politycznego. Dodatkowo była związana dydaktycznie i naukowo z Uniwersytetem SWPS, Wydziałem Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz Instytutem Psychologii UJ. We wszystkich tych instytucjach Dr Marta Marchlewska uczestniczyła (jako kierownik lub współwykonawca) w sumie w 11 grantach fundowanych przez prestiżowe instytucje naukowe (NCN, Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej, KE Horyzont), prowadziła również zajęcia dydaktyczne na różnych poziomach kształcenia (studia magisterskie, studia podyplomowe, opieka nad doktorantami). O dynamicznym rozwoju naukowym Dr Marty Marchlewskiej najlepiej świadczy jej dorobek, który pomimo stosunkowo niedługiego stażu naukowego obejmuje 40 publikacji, cytowanych 791 razy (bez autocytowań) oraz indeks Hirscha = 15 (stan z kwietnia 2023 roku według Web of Science). Jej dorobek w zdecydowanej większości dotyczy obszaru badań w psychologii społecznej z wyraźnie dominującym obszarem badań psychologii politycznej. Opisując bardziej szczegółowo profil zainteresowań naukowych Habilitantki, można stwierdzić, że od czasu obronienia pracy doktorskiej konsekwentnie zajmuje się psychologią poznania politycznego, psychologią relacji międzygrupowej oraz korelatami osobowościowymi owych zjawisk – w tym narcyzmu na poziomie indywidualnym jak i kolektywnym. Ten ostatni obszar zainteresowań Autorki stał się podstawą jej głównego osiągnięcia naukowego przedstawionego do oceny i do niego odniosę się w kolejnej części recenzji.

Ocena głównego osiągnięcia naukowego

Problematyka badań nad tzw. ciemną triadą (narcyzm, psychopatia, makiawelizm) od kilkunastu lat staje się jednym z bardziej rozwijanych obszarów badań na pograniczu psychologii społecznej, osobowości i różnic indywidualnych. Obserwowany w ciągu ostatniej dekady „kryzys demokracji” oraz rosnące w siłę populistyczne i autorytarne przywództwo polityczne, oparte na bezkrytycznym stosunku do grupy własnej, skłania do poszukiwania psychologicznych uwarunkowań owych zmian i lepszego rozumienia zjawisk, których jesteśmy świadkami. Dr Marta Marchlewska skupiła się na narcyzmie - pierwszym z trzech wyżej wymienionych elementów ciemnej triady - i wokół narcystycznych uwarunkowań zaangażowania społeczno-politycznego skoncentrowała swoje wysiłki badawcze. Jej osiągnięcie naukowe zatytułowane jako „Narcyzm indywidualny i kolektywny, a funkcjonowanie społeczno-polityczne człowieka” podzielone jest na dwie części, każda z wyodrębnioną serią publikacji. Pierwsza – mniej rozbudowana – składa się z dwóch artykułów dotyczy narcyzmu jako cechy indywidualnej. Druga znacznie bardziej obszerna, składa się z cyklu aż 8 publikacji i skoncentrowana jest na poszukiwaniu korelatów narcyzmu kolektywnego. Wszystkie artykuły są opublikowane w średnio i wysokoindeksowanych pismach o zasięgu międzynarodowym ($IF > 2$) i w zdecydowanej większości dr Marchlewska jest albo pierwszą (6 publikacji) albo drugą (2 publikacje) autorką. Można uznać zatem, że osobisty wkład w powstanie całego cyklu był wiodący w przeważającej większości tekstów, jednocześnie cykl ten jest spójny wewnętrznie i skupiony wokół dosyć dobrze określonego problemu naukowego, stosunkowo słabo poznanego i nośnego społecznie.

Przechodząc do bardziej szczegółowego omówienia badań dr Marchlewskiej. Dwie publikacje dotyczące zależności pomiędzy narcyzmem jako cechą mierzoną na poziomie jednostkowym a jej społecznym zaangażowaniem (popieraniem demokracji vs zaangażowaniem w aktywności obywatelskie) wykazują na istnienie negatywnej, choć niskiej ujemnej korelacji zarówno w Polsce jak i w USA (*British Journal of Social Psychology*). Z kolei wyniki dwóch następnych badań (*Personality and Individual Differences*), wskazują zaś, że osoby narcystyczne mogą chcieć angażować się w działalność publiczną ze specyficznych „mrocznych”, charakterystycznych dla ich konstrukcji psychologicznej, powodów. Zarówno chęć poprawy samooceny (dokumentują to obydwie ww publikacje), czy chęć bycia zauważonym i docenianym przez innych, ale również cynizm, czy chęć wywoływania chaosu wskazują, że realizacja celów osób narcystycznych nie idzie w parze z celami społeczeństwa

obywatelskiego, choć pozornie osoby o takiej postawie psychicznej mogą być bardziej aktywne w różnych formach działalności publicznej.

Druga linia badań dr Marchlewskiej skupiona jest wokół uwarunkowań społeczno-politycznych narcyzmu kolektywnego i wpisuje się w nurt badań, zapoczątkowanych w 2009 roku przez zespół badawczy Agnieszki Golec de Zavała. Narcyzm kolektywny – analogicznie do jego „wersji indywidualnej” – jest rozumiany jako wyidealizowany i bezkrytyczny stosunek do grupy własnej, skłonność do spostrzegania swojej grupy jako wyjątkowej i uprzywilejowanej, zasługującej na uznanie w oczach innych. Autorka swoje badania dotyczące narcyzmu kolektywnego podzieliła dodatkowo na trzy odrębne wątki: (A) narcyzm a popieranie demokracji, stanowiący kontynuację wątku wcześniejszego tyle, że na poziomie relacji międzygrupowych, (B) narcyzm kolektywny z perspektywy relacji wewnątrzgrupowych i (C) narcyzm kolektywny z perspektywy relacji międzygrupowych. Sposób wyodrębnienia przez Autorkę zagadnień szczegółowych, wokół których przeprowadzała badania świadczy o tym, że były one dobrze zaplanowane i wewnętrznie spójne, a dr Marchlewska umiejętnie wykorzystała bieżący kontekst zmian społecznych (badania w okresie pandemii) do wykazania interesujących jej zależności.

W największym skrócie, dr Marchlewska poszerzyła wiedzę na temat relacji narcyzmu kolektywnego i funkcjonowania jednostki we współczesnym świecie. Po pierwsze dr Marchlewska w sposób konsekwentny wykazała, że narcyzm (zarówno na poziomie stosunku do własnej osoby jak i do grupy własnej) jest daleki ideom zaangażowania w demokratyczne społeczeństwo obywatelskie. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na interesujący paradoks, na który zwraca uwagę Habilitantka. Osoby narcyzytyczne nie wspierają demokracji, jednocześnie wykazując poparcie dla aktywizmu powiązanego z istotą funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego (protesty, podpisywanie petycji, uczestnictwo w demonstracjach). Ten paradoks wydaje się jednak pozorny, gdyż takie formy aktywizmu u osób narcyzytycznych stają się narzędziem podnoszenia własnej samooceny i szukania uznania w oczach innych, nie służą zaś wspieraniu zasad egalitarnego społeczeństwa, gdzie władza oddana jest w ręce obywateli (*British Journal of Social Psychology*). Kolejny interesujący paradoks, na który zwraca uwagę dr Marchlewska wskazuje, że narcyzm kolektywny to „miłość toksyczna” dla grupy własnej. Badania dotyczące stosunku do grupy własnej, które Habilitantka przeprowadziła wykorzystując sytuację pandemii COVID-19, wskazują, że właśnie kolektywni narcyzi wspierają myślenie spiskowe i popierają działania

mające na celu zniesienie obowiązku obowiązkowość (Group Processes & Intergroup Relations) a sami niechętnie się szczepią (*Vaccines*). Poprzez podważanie zaufania do systemu szczepień oraz poprzez propagowanie teorii spiskowych działają na niekorzyść własnej grupy: sieją dezinformację i utrudniają wprowadzanie skutecznych działań mających na celu ograniczenie skutków pandemii. Wyidealizowany stosunek do własnej grupy idzie w parze z niską lojalnością wobec grupy własnej jednak z wysoką wrogością wobec grup obcych (np. Ukraińców) (*British Journal of Social Psychology*).

Ostatnim aspektem, chyba najdokładniej zweryfikowanym przez dr Marchlewską była wrogość w stosunku do grup obcych osób o narcystycznej identyfikacji z grupą własną. Przykładowo, wykazała ona, że narcystyczna identyfikacja z narodową grupą własną sprzyja działaniom przeciwko imigrantom i uchodźcom. Co warto podkreślić, badania Habilitantki rozszerzają zakres eksploracji zjawiska narcyzmu grupowego poza obszar identyfikacji narodowej i eksplorują jego inne aspekty takie jak identyfikacja płciowa i powiązanej z nią wrogości wobec gejów i lesbijek, ale również identyfikację wyznaniową oraz skłonność do myślenia spiskowego wobec grup obcych ideologicznie (w tym przypadku wiara w „spisek gender”).

Badania Habilitantki wpisują się w mojej ocenie w ważne i obserwowalne obecnie negatywne zjawiska dziejące się w przestrzeni społecznej, których jesteśmy świadkami i pozwalają lepiej zrozumieć uwarunkowania tych zjawisk. Podsumowując, dorobek dr Marty Marchlewskiej uznaję za znaczący i wnoszący nową wiedzę nt uwarunkowań zjawiska narcyzmu kolektywnego. Dorobek ten jest wart docenienia chociażby z uwagi na wartość opisową i wskazującą na możliwe uwarunkowania negatywnych zjawisk z jakim spotykamy się w bieżącej przestrzeni społecznej: populizm, wrogość wobec grup obcych i skłonność do zdobywania władzy przez jednostki o narcystycznej konstrukcji psychologicznej.

Jednocześnie badania dr Marchlewskiej skłaniają do kilku refleksji. Po pierwsze, badania te rodzą pytanie o wzajemną relację narcyzmu indywidualnego i kolektywnego. W jakim stopniu indywidualne skłonności jednostki do wyidealizowanego obrazu własnej osoby skłaniają do podobnego spostrzegania grupy własnej? Jak stałe i uniwersalne są skłonności osób wykazujących narcyzm kolektywny? Czy są one specyficzne dla określonej identyfikacji, czy jest to względnie stała osobnicza skłonność i przenosi się na wszelkie formy identyfikacji grupowej, w której osoba taka uczestniczy? Jakie jest znaczenie regulacyjne sytuacji społecznych wobec kształtowania się i tłumienia narcyzmu kolektywnego (sytuacje

nadzwyczajne takie jak kryzysy, panedmie, katastrofy zwiększające poziom zagrożenia czy funkcjonowania w warunkach ograniczonych zasobów)? Uważam również, że opisywane badania nt narcyzmu niewiele mówią o relacjach przyczynowo-skutkowych. Warto czasem odejść od dominującego paradygmatu badań korelacyjnych na rzecz manipulacji niektórymi zmiennymi. Badania te opierają się o bardzo podobny schemat użycia ograniczonej liczby kwestionariuszy i skal (w dużej części wypełnianych on-line), a bardziej oryginalne operacjonalizacje zmiennych pojawiają się rzadko. Bardzo rzadko pojawiają się również próby obserwacji czy nawet samoobserwacji realnych zachowań społecznych (choć, co warto podkreślić, i takie badania Habilitantka przeprowadzała). Warto tutaj podkreślić znaczenie badań nad reprezentatywnymi próbami, które umożliwiają generalizację obserwowanych zależności na populację i porównywanie uzyskiwanych wyników z wynikami prowadzonych w innych miejscach na świecie.

Ocena dodatkowej działalności naukowej

Dr Marchlewska wykazała się również ponadprzeciętną aktywnością naukową, która wykracza poza główne osiągnięcie naukowe. W ciągu ostatnich 5 lat (2018-2022) opublikowała aż 10 innych artykułów w wysokoindeksowanych pismach o zasięgu międzynarodowym. Jej zainteresowania naukowe są bliskie problematyki zgłoszonej jako główne osiągnięcie. Można zatem powiedzieć, że jej rozwój naukowy jest niezwykle spójny i produktywny. Habilitantka przeprowadzała liczne badania dotyczące uwarunkowań myślenia spiskowego (5 publikacji), uwarunkowań decyzji ekonomicznych i zachowań konsumenckich (3 publikacje) czy relacji międzygrupowych (2 publikacje). W większości tych badań dr Marchlewska jest drugą autorką, co wskazuje na jej znaczący wkład w powstanie badań i są one rozpoznawalne międzynarodowo.

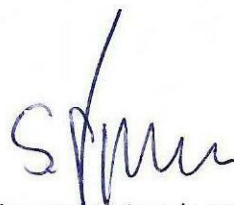
Ocena pozostałych aspektów działalności dr Marchlewskiej

Również pozostałe aspekty aktywności dr Marchlewskiej wskazują na jej bardzo wysokie zaangażowanie i jakość jej pracy. Jak wspomniałem już na początku, jest osobą niezwykle łatwo nawiązującą kontakty naukowe zarówno w Polsce jak i zagranicą. Choć po doktoracie nie odbyła żadnego stażu naukowego, realizuje liczne współprace naukowe w licznych instytucjach w Polsce i zagranicą. Ma duże doświadczenie w pozyskiwaniu i realizacji grantów (głównie NCN) ale również międzynarodowych (w ramach programu Horyzont). Jest również aktywną recenzentką w 14 liczących się pismach o zasięgu międzynarodowym, jak również jest członkiem redakcji Scientific Reports. Jest osobą niezwykle pracowitą a wyniki

swoich badań szybko publikuje i przedstawia na licznych konferencjach o zasięgu międzynarodowym. Jej dotychczasowa ścieżka kariery zawodowej jest dobrym prognostykiem dalszego rozwoju już po zdobyciu tytułu doktora habilitowanego.

Konkluzja

Nie mam wątpliwości, że przedstawione do oceny osiągnięcia naukowe oraz aktywność naukowa dr Marchlewskiej wypełniają ustawowe wymogi stanowiące podstawę do ubiegania się o habilitację w myśl art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018. Wyrażam swoją jednoznacznie pozytywną ocenę jej wniosku i jednocześnie zwracam się do Rady Naukowej Instytutu Psychologii Pan o dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Dr hab. Sławomir Spiewak, prof. UJ